

Strokovna razprava

GDK: 945.17(497.4 Bistra)=163.6

Ali gozdarska in širša javnost potrebujeta prenovu gozdarskega muzeja v Bistri?

Does the Forestry and Broader Public Need the Renovation of the Forestry Museum in Bistra?

Vladimir VILMAN*

Izveček:

Vilman, V.: Ali gozdarska in širša javnost potrebuje prenovu gozdarskega muzeja v Bistri? Gozdarski vestnik, 68/2010, št. 3. V slovenščini z izvečkom v angleščini. Prevod Breda Misja, jezikovni pregled slovenskega besedila Marjetka Šivic.

Prispevek prikazuje razvoj gozdarskega muzeja v Bistri. Avtor postavlja vprašanja in dileme potrebne prenove muzeja, ki mora slediti trendom v svetu.

Ključne besede: gozdarstvo, gozdarski muzej, Tehniški muzej Slovenije, Slovenija

Abstract:

Vilman, V.: Does the Forestry and Broader Public Need the Renovation of the Forestry Museum in Bistra? Gozdarski vestnik (Professional Journal of Forestry), 68/2010, Vol. 3. In Slovenian, abstract in English. Translated by Breda Misja, proofreading of the Slovenian text Marjetka Šivic.

The article presents the development of the Forestry Museum in Bistra. The author poses questions and dilemmas concerning the necessary renovation of the museum which must follow the trends in the world.

Key words: forestry, Forestry Museum, Technical Museum of Slovenia, Slovenia

1 UVOD

Ena od pomembnih človekovih fizičnih in psihičnih prvin je potreba po pripadnosti, npr. družini, plemenu, narodu, stroki, svetovnemu nazoru, veri ... Pomembni varuhi zgodovinskega spomina naše pripadnosti so tudi muzeji. V njih posamezne skupine ljudi pojasnjujejo širši skupnosti svoje korenine, svoj pomen in vpliv na gospodarske, ekonomske, tehniške in druge procese v družbi. Muzeje razumejo kot nekakšne osebne izkaznice, kot presečišča svojega obstoja in delovanja z drugimi skupinami, kot hrame spoštovanja intelektualnih, materialnih in duhovnih dosežkov prejšnjih rodov, v novejšem času kot popularizacijsko-informacijske centre, kjer praviloma prikažejo svoje videnje lastne pomembnosti znotraj družbe. Tovrstno poslanstvo nosi tudi velika večina slovenskih muzejev, med katerimi Tehniški muzej Slovenije ni izjema. Letos poteka petinpetdeset let od odprtja prvega slovenskega gozdarskega muzeja, ki je v tesni soodvisnosti s Tehniškim muzejem Slovenije. Ozrимо se na prehojeno pot.

2 USTANOVITEV TEHNIŠKEGA MUZEJA SLOVENIJE

Ob koncu 40. in na začetku 50. let 20. stoletja je bilo obdobje, ko sta se naša tehniška inteligenca in vsa širša kulturna javnost vedno bolj zavedali pomena ohranjanja domače tehniške dediščine. Industrializacija, elektrifikacija, delavski razred in delavska kultura so bili pomembni stebri socialističnega družbenega reda, znotraj katerega je tudi tehniška dediščina našla svojo eksistenčno nišo, ki jo je obvarovala pred pozabo in uničenjem. Prve korake za ustanovitev Tehniškega muzeja Slovenije (nadalje: TMS) je ob osamosvojitvi tehniške fakultete v Ljubljani naredil Ciril Rekar, redni profesor na Visoki tehniški šoli v Ljubljani in predstojnik Metalurškega inštituta v Ljubljani. Ministru za znanost in kulturo LRS dr. Jožetu Potrču je leta 1949 predlagal ustanovitev nacionalnega tehniškega muzeja. Ta je naslednje leto imenoval pripravljalni odbor. V zelo kratkem času jim je uspelo vzpostaviti gosto mrežo sodelavcev na terenu, ki so organizirali zbiranje in shranje-

* Mag. V. V., kustus, Tehniški muzej Slovenije

Slika 1: Slovesnost ob odprtju razstave žičničarstva in oglarstva v Tolminu leta 1947.

vanje eksponatov. uredbo o ustanovitvi TMS je pripravil omenjeni minister, podpisal pa jo je tedanji predsednik vlade LRS Miha Marinko. V uradnem listu LRS je izšla leta 1951.¹ Za ravnatelja muzeja so imenovali priznanega muzealca prof. Franja Baša, za predsednika muzejskega predsedstva pa cirila Rekarja.

3 GOZDARSKI, LESNOINDUSTRIJSKI IN LOVSKI MUZEJ

Zamisel o ustanovitvi Gozdarskega, lesnega in lovskega muzeja (v nadaljevanju: GLLM) je na Ministrstvu za gozdarstvo LRS že leta 1946 sprožil Franjo Sevnik, prvi direktor Gozdarskega inštituta Slovenije (v nadaljevanju: GIS) in pozneje dekan

¹ uradni list LRS, št. 14/1951

samostojne Fakultete za agronomijo, gozdarstvo in veterinarstvo v Ljubljani. inštitut je prve eksponate pridobil leta 1947 od Državne enoletne gozdarske šole v Mariboru, kjer so bila dotlej učila. Sestavni del inštituta je bila tudi zbirka gozdarskega, lesarskega in lovskega eksponatnega gradiva, ki je služila raziskovalnim oz. učnim namenom. Ker GiS za to zbirko ni imel ustreznih prostorov v Ljubljani, mu je tedanja oblast odstopila del objekta nekdanje kartuzije v Bistri. Leta 1948 je prispel iz gozdne uprave v Sevnici v Bistru gozdar Ivan Šepulj, ki je prevzel oskrbništvo in osnoval preparatorsko delavnico. istega leta je Franjo Sevnik povabil k sodelovanju Miloša Mehoro, vodjo tehniškega ateljeja GiS, ki je prevzel skrb za nadaljnje zbiranje in dokumentiranje gradiva na terenu ter oblikovanje muzejskih razstav. Pri delu gozdarskega in lesarskega oddelka TMS je

Slika 2: Razstavo gozdarstva in lesne industrije je 19. 9. 1948 odprl minister Fajfar.

Mehora aktivno sodeloval nadaljnjih 40 let. Leta 1950 se je GLLM pridružil gozdarski in lovski strokovnjak Mirko Šušteršič. Kot upravnik muzeja je prevzel nalogo strokovnega usmerjanja in razvoja muzeja.²

Za kopičenje gozdarskih, lesarskih in lovskih eksponatov so bile izredno pomembne domače razstave in ena mednarodna, ki so jih organizirali slovenski gozdarji že v prvih letih po 2. svetovni vojni. leta 1947 so na gimnaziji v Tolminu pripravili samostojno razstavo s prikazom žičničarstva in oglarstva. Že sama slovesnost ob odprtju je ponazarjala pomen gozdarske stroke v tistem času (slika 1). Podobno razstavo so istega leta predstavili v zgradbi Ministrstva za kmetijstvo v Beogradu. leta 1948 so slovenski gozdarji odprli samostojno razstavo o smolarjenju v Zemunu ter aktivno sodelovali na mednarodni gospodarski razstavi v Pragi, ki je vključevala tudi področje gozdarstva. GIS je obsežno skupino predmetov pridobil po končani razstavi gozdarstva in lesne

2 Kronika razvoja gozdarskega, lesnega in lovskega muzeja, tiskopis, dokumentacija lesarskega oddelka TMS, str. 2

industrije ob zaključku drugega gozdarskega tedna v septembru leta 1948, ki je potekala v dvorani Ministrstva za gozdarstvo in lesno industrijo v Ljubljani na cankarjevi cesti, ki jo je odprl resorni minister Fajfar³ (slika 2). lovske eksponate, predvsem orožje in dermoplastike, so dobili iz gradu Snežnik, od Prirodoslovnega muzeja, nekaterih lovskih društev, posameznih lovcev darovalcev in celo od kriminalističnega muzeja v Ljubljani. Zanimiva in obsežna gozdarska razstava je bila istega leta tudi na Bledu (slika 3).

Vodstvo GiS je načrtovalo, da bo po izgradnji novega objekta pod Rožnikom tja preneslo tudi muzejsko zbirko. To je preprečila politična kriza med Jugoslavijo in Sovjetsko zvezo leta 1948. leta 1951 ustanovljeni TMS praktično ni imel nobenih eksponatov, niti razstavnih prostorov. leta 1952 je TMS, v sporazumu z GiS, prevzel GLLM v svoj sestav kot avtonomno ustanovo. Formalna izločitev navedenega muzeja iz inštituta za gozdno in lesno gospodarstvo Slovenije (novi naziv za GiS) je

3 Opisi slik gozdarskih razstav v Ljubljani, Pragi, Beogradu, Zemunu in Tolminu, Fotodokumentacija gozdarskega oddelka TMS

Slika 3: Gozdarska razstava na Bledu leta 1948.

nastala na podlagi odločbe o izločitvi navedenega muzeja in njegovega prenosa v sestav TMS leta 1955.⁴ Glavna obrazložitev prenosa je temeljila na ugotovitvi, da se je navedeni muzej razvil v samostojno institucijo republiškega pomena in tako prerasel študijsko raziskovalni okvir inštituta. Na podlagi te odločbe so vsi eksponati inštituta prešli v last TMS. Inštitut se je zavezal, da bo tudi v prihodnje sodeloval z muzejem in ga vsestransko podpiral.

GLLM, kot samostojna enota TMS, je imel že ob samem odprtju za javnost, 25. 10. 1953, sestavljena začasni muzejski odbor in začasno upravo. V odboru so bili delegati gozdarske fakultete, inštituta za gozdno in lesno gospodarstvo Slovenije, Društva inženirjev in tehnikov gozdarstva in lesne industrije Slovenije ter lovske zveze Slovenije. Tik pred odprtjem muzeja za javnost sta gozdarska in lesarska stroka prispevali slabo tretjino sredstev, potrebnih za njegovo delo. Velika pripadnost gozdarske in

lesarske stroke ter lovskih in ribiških združenj do GLLM, poznejših samostojnih oddelkov TMS, je vrsto let omogočala kakovostno in pestro redno muzejsko dejavnost, pa tudi izjemno pomembne finančne vložke pri celostnih prenovah in adaptacijah. Brez takih neposrednih in večkratnih finančnih podpor zdajšnji gozdarski, lesarski, lovski in ribiški oddelek ne bi niti približno dosegali sedanjega stanja, ki ga smemo označiti kot solidnega.

Ob odprtju je GLLM obsegal pet oddelkov ali natančneje pet prostorov. V prvem, biološkem oddelku je bilo prikazano: gojenje, urejanje in varstvo gozdov z zgodovino razvoja gozdarske stroke, prva slovenska gozdarska knjiga, pripomočki za delo v drevesnicah, orodje za pogozdovanje, zbirka semen, merilni taksatorski inštrumenti in zbirka drevesnih škodljivcev ter bolezni. Drugi, eksploatacijski oddelek je bil izpolnjen z eksponati, ki so bili potrebni pri pridobivanju gozdnih sortimentov, transportu lesa, oglarjenju, smolarjenju, hudourničarstvu, splavarstvu in gradbeništvu.

⁴ Odločba IGLG Slovenije, /21. 1. 1955/, dokumentacija TMS

Slika 4: Gozdarski oddelek v Bistri leta 1953.

(slika 4). Tretji, lesnoindustrijski oddelek je bil namenjen žagarski industriji, v katerem so bile makete žage venecijanke, polnojarmenika in žagarskega obrata pa tudi številni eksponati ročnega in industrijskega načina žaganja lesa. Prikazana je bila tudi suhorobarska lesna domača obrt (slika 5). Četrti, lesnokemični oddelek je ponazarjal mehanično in kemično predelavo lesa z maketami, grafikoni, slikami in predmeti posameznih predelovalnih faz ter s pregledno ploščo prikaza uporabe lesa v različnih smereh predelave. Peti, lovski oddelek je predstavljal razstavo našega lovstva. Prikazano je bilo: razvoj lovskega orožja od kamene dobe do sodobne puške, popolna lovčeva oprema, zbirka različnih pasti, makete lovskih gojitvenih naprav in lovnih pripomočkov, preparati divjadi, številne trofeje in ribiško orodje in pribor.⁵

V obdobju direktorovanja Franja Baša je GLLM stalno pridobival nove razstavne površine in tako razširjal in poglobljal obstoječe tematske sklope. Leta 1952 je imel muzej na voljo štiri prostore, leta 1953 pet, leta 1956 devet in leta 1958 dvanajst prostorov. Pogoj za širjenje razstavnih površin v Bistri je bilo postopno izseljevanje družin, ki so

5 Miloš Mehora, Gozdarski, lesnoindustrijski in lovsko-tehniški muzej, *LES* 1953, str. 165

prebivale v gradu. Ti postopki so potekali počasi in so terjali veliko mero potrpežljivosti, prepričevanja in vztrajnosti pri iskanju nadometnih stanovanj v bližnji okolici. Do leta 1976 je gozdarski oddelek vodil Miha Adamič, za njim Romana Erhatic Širnik in od leta 1987 avtor prispevka.

4 OBSTOJEČI GOZDARSKI ODDELEK TMS IN NJEGOVA PRIHODNOST

Leta 1956 so znotraj GLLM pripadali gozdarskim vsebinam štirje prostori in predprostor v skupni površini 230 m². Tako stanje je ostalo vse do začetka 80. let prejšnjega stoletja, ko je Splošno združenje gozdarstva Slovenije sklenilo, da financira levji delež temeljite prenove. Pomemben razlog take odločitve je bil bližajoči se svetovni gozdarski kongres IUFRO leta 1986, ko se je slovenska gozdarska stroka želela postaviti tudi s sodobnim gozdarskim muzejem. Pomembna značilnost prenove je bilo povečanje razstavne površine gozdarskega oddelka v pomenu temeljite gradbene adaptacije, dotlej neizrabljene podstrehe, ki je navrgla dodatnih 250 m² razstavne površine. Dela so začeli leta 1982 in jih končali čez dve leti. Odprtje obstoječe stalne gozdarske zbirke, avtorja Igorja Smoleja, je bilo 28. 5. 1987. Muzeološki

del prenove oddelka je vodila kustosinja TMS Romana Erhatic Širnik.

V grobem je bil novi gozdarski oddelek zasnovan kot prikaz petih vsebinskih sklopov: gozd živi (ekologija gozda); gozd - znani neznanec; gozd - vir energije; gozd - vir surovin; gozd - sooblikovalec življenjskega okolja (**slika 6**). Muzej je kot takšen dobro zasnovan in lahko služi svojemu namenu še nadaljnjega četrto stoletja, lahko tudi sto let, vendar nas obiskovalci diskretno priganjajo, naj ga posodobimo v pomenu privlačnejšega izdelka. Obstoječi vsebinski zasnovi bi po mojem mnenju veljalo poglavja, ki jih obiskovalci nekoliko težje razumejo ali jih ne zanimajo - npr. palinologija, paleontologija, gozdarska zakonodaja, gozdarsko šolstvo in publicistika itn. - predelati ali izpustiti, nekatera pa dodati, npr. poglavje o pragozdovih, gozdarskem gradbeništvu, lesni biomasi, domačih gozdarskih strojniških blagovnih znamkah, varstvu pri delu, dendrokronologiji, sonaravnosti dela v gozdu ... Na slabih 500 m² razstavne površine ni mogoče prikazati vsega o gozdarstvu. Mogoče in utemeljeno bi bilo spremeniti tudi določene muzeološke pristope:

- povečati število eksponatov in maket,
- pedagoško in didaktično prilagoditi vsebino

in izvedbo vsaj dvema ciljnim skupinama: otrokom in odraslim,

- okrepiti interaktivnost muzejske postavitve,
- razstavo obogatiti z arhivskimi in novimi videoizdelki,
- posodobiti tekste na panojih.

1. Temeljna nosilca muzejske informacije sta vedno bila in vedno bosta eksponat in maketa. Obstoječa zbirka je bila glede tega zasnovana minimalistično, kar je zelo primerno za gozdarje in obiskovalce, ki imajo določeno znanje ali vedenje o gozdu in gozdarski stroki. Pri obiskovalcih, ki o tem ne vedo ničesar ali zelo malo, pa so ravno eksponati in makete nenadomestljivi pripomočki. TMS ima v svojem depozitu kopico izjemnih predmetov, nekatere pa je mogoče pridobiti tudi še na terenu. Že nekaj let poteka postopna izdelava posameznih maket, ki so po mojem mnenju sestavni del vsake muzejske zbirke. Nekaj jih je že v zbirki, nekaj pa še v depozitu. Ker niso prilagojeni obstoječi oblikovni zasnovi, nekoliko neprijetno izstopajo, predvsem pa kršijo avtorstvo kolega Igorja Smoleja, za kar se mu iskreno opravičujem.

2. Daleč najštevilnejši obiskovalci TMS so šolske skupine različnih starosti. Informacije, ki jih v muzeju pričakuje predšolec, osnovnošolec, srednje-

Slika 5: Bistra. Lesnoindustrijski oddelek postavljen leta 1953.

Slika 6: Gozdarski oddelek TMS danes.

šolec, študent ali odrasla oseba, so različne. Prav vsaki ciljni skupini se vsebinsko in oblikovno ne moremo posvetiti. V grobem bi bili zadovoljni, da didaktično zadostimo vsaj dvema starostnima oz. izobrazbenima ravnema, to je osnovnošolcem in vsem starejšim. Želimo, da bi postal prenovljeni gozdarski oddelek muzeja tako kakovosten, da ga bodo začeli redno obiskovati tudi dijaki gozdarske šole in študentje gozdarstva, kar se sedaj ne dogaja.

3. Obstoječa stalna zbirka je interaktivna predvsem na svojem začetku, ko obiskovalca povabi v dendrološki kviz in kviz prehranjevalnih verig, kar je zelo dobro, vendar ničesar podobnega ni s tehniškega oz. tehnološkega področja gozdarstva, in sicer ne v elektronski ne v preprosti mehanski obliki. Gozdarski oddelek je vendarle sestavni del tehniškega muzeja, torej mora poseči tudi in predvsem na področje tehnike dela v gozdu.

4. Ob eksponatih in maketah imajo nesporno največjo sporočilno vrednost gibljive slike. Arhiv RS pa tudi druge institucije v državi imajo določeno arhivsko filmsko gradivo, ki obravnava gozdarsko tematiko, najpogosteje obdobje po 2. svetovni vojni. Taki filmi doslej niso bili dostopni širši javnosti, kar velja spremeniti. Nekaj izkušenj

s snemanjem novih gozdarskih vsebin imamo tudi v TMS, zlasti s snemanja dokumentarnega filma o Lambertu Pantzu (**slika 7**). Ni dvoma, da bi bilo pedagoško najučinkoviteje posneti nove videomateriale o posameznih delovnih fazah pridobivanja lesa in energije v gozdu. Zelo zadovoljni bi bili tudi s snemanjem vsaj enega filma, ki bi celostno predstavil zgodovino pridobivanja lesa na Slovenskem.

5. Avtor je sestavil besedila panojev v času, ko smo imeli drugi družbeni red, pa tudi gozdarska stroka je bila organizirana drugače. Zato so nekateri obiskovalci nejevoljni in nas opozarjajo, da nas je "povozil čas".

8. 12. 2009 je TMS povabil v Bistro petdeset slovenskih gozdarjev na prikaz zasnove preнове gozdarskega oddelka TMS. Odzvala se je natančno polovica, katerim smo iskreno hvaležni, da so prišli. Zaprošil sem jih za posredovanje njihovih mnenj, kritik in pripomb. Ena kolegica je to tudi storila. Žal pa se vabilu niso odzvali mnogi kolegi, ki so nosilci intelektualne in finančne moči gozdarstva na Slovenskem, kar ni mogoče razumeti drugače kot dejstvo, da jih slovenski gozdarski muzej ne zanima. Tako ostaja g. Tomaž

Slika 7: Snemanje filma o Lambertu Pantzu Geršak, direktor Srednje agroživilske šole iz Ljubljane, daleč najpomembnejši sponzor prenove gozdarskega oddelka, za kar sem mu kot kustos TMS resnično hvaležen, komentar pa zadržim zase. Leta 2009 smo končali prenovo lesarskega oddelka TMS. Čeprav so lesarji v težki ekonomski situaciji, verjetno nič lažji od gozdarjev, vendarle premorejo posameznike, ki imajo resnično vzoren odnos do svoje tehniške dediščine in so bili pomembni sponzorji prenove oddelka. Dejstvo je, da je opremljenost posameznih oddelkov TMS vedno bolj premosorazmerna s panožnimi donacijami. Prav vzorna je, npr., podpora Pošte Slovenije in Telekomu, ki sta sofinancirala postavitev poštnega in telekomunikacijskega oddelka TMS v Polhovem Gradcu. Na temelju tripartitne pogodbe še dodatno, vsako leto prispeva dobrih 50.000 evrov in tako poravna 75 % vsakoletnih stroškov delovanja "svojega" muzeja, preostalo primakne država. Gozdarska stroka namenja za redno letno delovanje "svojega" oddelka nič evrov, preostalo pa država. Leta 2013 bo 25-letnica odprtja obstoječe gozdarske zbirke v Bistri. Če bi dotlej gozdarska operativa uspela zbrati vsaj eno vsakoletno "poštno-telekomsko" donacijo gozdar-

skemu muzeju, bi omogočila njegovo posodobitev za naslednjih nekaj desetletij.

Prispevek velj a strniti z naslovnim vprašanjem: Ali gozdarska in širša javnost potrebuje prenovo gozdarskega oddelka TMS? Ali želimo sodoben gozdarski muzej, ki bo kakovostno primerljiv z drugimi gozdarskimi muzeji v Evropi? Ali niso tudi slovenski gozdarji in ljudje pomembni za slovensko gozdarstvo in njihovo delo (Flameck, Koller, Pantz, Schollmayer, Hufnagl, Dimitz, Pogačnik, Gnezda, Kostnapfel, Krivec, Mlinšek, Jandl ...) "dodana vrednost" evropskemu sonaravnemu načinu dela v gozdu? Verjamem, da bi morali biti odgovori na postavljena vprašanja pritrdilni. Glede prenove oddelka sem velik optimist. Trdno sem prepričan, da gozdarska stroka lahko zbere določena zagonska sredstva in zanesljivo bo tudi država primaknila svoj delež. Sinergija obeh lahko zagotovi dober rezultat. Kot gozdar in kot muzealec si takšnega razpleta iskreno želim. Zato končujem svoj prispevek s prošnjo in pozivom vsem slovenskim gozdarjem, ki čutijo do svoje zgodovine in dediščine, naj prispevajo svoje zamisli, eksponate, slikovno ali filmsko gradivo in tudi denar za predstavljeni projekt.